

Janusz Kilar, Dariusz Kusz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie

Artur Stec

Politechnika Rzeszowska

POTENCJAŁ KONKURENCYJNY PODKARPACKICH PRODUCENTÓW ŻYWCA WIEPRZOWEGO NA TLE PRODUCENTÓW KRAJOWYCH

1. Wstęp

W województwie podkarpackim na koniec 2005 r. działało 114 zakładów mięsnych, z czego 66 zajmowało się ubojem świń. Zakłady te dysponowały znacznymi mocami ubojowymi – rocznie mogły ubijać ok. 1760 tys. tuczników (dane Wojewódzkiej Inspekcji Weterynaryjnej Oddział w Krośnie). Z badań [Ruda, Kusz, Kusz 2000, s. 75] wynika, że zakłady te preferują żywca spoza woj. podkarpackiego. Może się to wiązać z dużym rozproszeniem produkcji trzody chlewnej na Podkarpaciu, a w konsekwencji z brakiem dużych dostawców spełniających szeroko rozumiane jakościowe cechy podaży (jak mięsność tuczników, wielkość partii dostaw, ich rytmika) do wymagań procesów przetwórczych zakładów.

Celem pracy jest zaprezentowanie potencjału konkurencyjnego producentów żywca wieprzowego woj. podkarpackiego na tle producentów krajowych.

2. Pogłowie świń na Podkarpaciu na tle kraju

W 2005 roku pogłowie trzody chlewnej w Polsce wynosiło 18 112 tys. sztuk, z czego w woj. podkarpackim było 368 tys. trzody chlewnej, co stanowiło zaledwie 2,03% pogłowia krajowego. Pogłowie świń w woj. podkarpackim jest jednym z najniższych w kraju. Pod tym względem województwo zajmuje piętnastą pozycję,

tuż przed woj. lubuskim (tab. 1). Potentatami w produkcji tuczników w Polsce są województwa wielkopolskie, kujawsko-pomorskie i mazowieckie.

Województwo podkarpackie charakteryzuje się też najniższą obsadą świń na 100 ha użytków rolnych. Średnia obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych na Podkarpaciu jest ponad 2,7 razy niższa od wskaźnika krajowego (tab. 1).

W województwie podkarpackim świnie utrzymuje ponad 61 tys. gospodarstw rolniczych (19,8% gospodarstw). Średnio w jednym gospodarstwie rolniczym utrzymuje się zaledwie 6,3 świń [Powszechny Spis Rolny 2002], czyli o ok. 3,6 raza mniej niż posiada przeciętne gospodarstwo utrzymujące świnie w Polsce. Analizując strukturę gospodarstw pod względem liczby utrzymywanych świń, można zauważyć, że większość gospodarstw na Podkarpaciu (aż 65,8%) utrzymuje zaledwie do 4 sztuk, niewiele jest gospodarstw (2,8%) utrzymujących 50 i więcej sztuk. W Polsce takich gospodarstw jest 13,5%, najwięcej zaś w woj. wielkopolskim – aż 31,4% (tab. 2). Warto pamiętać, że są to gospodarstwa stanowiące podstawę towarowej produkcji żywca wieprzowego. Taka sytuacja świadczy o niskiej skali produkcji w wielu podkarpackich gospodarstwach. Mała skala produkcji zwierzęcej jest jednym z głównych czynników wysokich kosztów produkcji i wysokiej kapitałochłonności. Jest także barierą wprowadzania postępu technologicznego i biologicznego w chowie zwierząt oraz ogranicza jego opłacalność. Tak niska skala produkcji oznacza najczęściej: brak stałej techniki wytwarzania, prymitywne warunki

Tabela 1. Pogłowie i obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych w 2005 r.

Województwa	Wielkość pogłowia (tys. szt.)	Udział (%)	Obsada na 100 ha użytków rolnych
Polska	18 112 379	100,00	102,8
Dolnośląskie	441 540	2,44	39,4
Kujawsko-pomorskie	2 151 199	11,88	188,2
Lubelskie	1 269 299	7,01	79,5
Lubuskie	257 049	1,42	43,5
Łódzkie	1 363 478	7,53	111,7
Małopolskie	494 633	2,73	65,3
Mazowieckie	2 026 635	11,19	86,8
Opolskie	743 056	4,10	132,8
Podkarpackie	368 400	2,03	37,5
Podlaskie	873 838	4,82	74,4
Pomorskie	1 049 804	5,80	118,0
Śląskie	423 440	2,34	72,2
Świętokrzyskie	454 216	2,51	69,9
Warmińsko-mazurskie	880 560	4,86	71,9
Wielkopolskie	4 818 453	26,60	268,7
Zachodniopomorskie	496 779	2,74	46,1

Źródło: dane GUS.

utrzymania, brak środków na rozwój, a przede wszystkim słabą pozycję rynkową małego dostawcy wobec organizacji skupu i przemysłu mięsnego. Z uwagi na wzrastające wymagania rynku co do ilości, jakości i rytmiczności dostaw surowca rzeźnego nieodzowny będzie proces koncentracji stad świń. W kontekście tych wymogów należy jednak pamiętać, że nadmierna intensyfikacja produkcji żywca wieprzowego to zagrożenie środowiska, wartości przetwórczej oraz bezpieczeństwa zdrowotnego produkowanego mięsa (obniżony lub niski dobrostan) [Kałuża 2004, s. 283].

Tabela 2. Gospodarstwa indywidualne według skali chowu trzody chlewnej w 2005 r.
(w % według gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną)

Województwa	Gospodarstwa posiadające trzodę chlewną w sztukach										
	1	2	3-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500 i więcej	razem
Polska	7,1	11,9	9,8	14,1	22,5	21,1	8,5	3,3	1,4	0,3	100,0
Dolnośląskie	5,6	14,9	9,9	15,0	23,7	21,7	6,7	1,9	0,5	0,1	100,0
Kujawsko-pomorskie	1,3	2,5	5,0	10,3	18,5	31,6	19,1	8,4	2,7	0,6	100,0
Lubelskie	5,2	13,9	14,4	17,8	25,0	18,0	4,3	1,0	0,3	0,1	100,0
Lubuskie	5,8	14,9	11,6	17,1	16,1	21,4	8,3	2,9	1,6	0,3	100,0
Łódzkie	4,1	7,0	7,0	12,6	32,5	25,5	7,4	2,4	1,1	0,4	100,0
Małopolskie	20,5	22,5	14,1	9,3	16,9	13,9	2,1	0,5	0,2	0,0	100,0
Mazowieckie	4,3	6,0	8,4	15,9	30,4	24,5	6,7	2,8	0,7	0,3	100,0
Opolskie	2,6	9,6	8,7	8,5	18,9	27,1	13,2	8,3	2,8	0,3	100,0
Podkarpackie	18,6	31,1	16,1	12,8	11,6	7,0	2,4	0,3	0,1	0,0	100,0
Podlaskie	6,4	12,9	11,1	19,6	26,5	16,3	4,2	1,9	0,9	0,2	100,0
Pomorskie	1,3	11,6	5,3	8,5	22,0	28,8	14,0	6,2	1,8	0,5	100,0
Śląskie	21,7	15,0	6,5	11,0	15,5	19,2	7,5	2,7	0,8	0,1	100,0
Świętokrzyskie	6,3	10,4	15,8	23,8	20,6	18,9	2,8	1,0	0,3	0,1	100,0
Warmińsko-mazurskie	4,4	11,1	10,7	12,3	21,3	21,4	10,0	5,2	2,7	0,9	100,0
Wielkopolskie	4,2	5,8	3,8	11,6	19,3	23,9	19,2	7,0	4,6	0,6	100,0
Zachodniopomorskie	2,2	11,2	5,5	10,2	23,3	31,5	10,4	4,1	1,3	0,3	100,0

Źródło: dane GUS.

Konsekwencją małej skali produkcji w gospodarstwach woj. podkarpackiego jest też to, że znaczna część pogłowia (69,5%) utrzymywana jest w stadach liczących do 49 sztuk (tab. 3). W Polsce sytuacja przedstawia się korzystniej, w stadach takich utrzymuje się znacznie mniej świń, bo tylko 39,1%. Warto też w tym miejscu zwrócić uwagę na woj. wielkopolskie, przodujące w chowie świń. W województwie tym blisko 80% pogłowia świń znajduje się w gospodarstwach utrzymujących 50 i więcej sztuk.

Tabela 3. Pogłowie trzody chlewnej według skali chowu w 2005 r. (w % pogłowia)

Województwa	Gospodarstwa według skali chowu trzody chlewnej										
	1	2	3-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499	500 i więcej	razem
Polska	0,3	0,8	1,2	3,4	11,0	22,4	20,5	15,6	13,9	10,9	100,0
Dolnośląskie	0,2	1,3	1,6	5,0	14,9	28,1	20,4	11,7	6,7	10,1	100,0
Kujawsko-pomorskie	0,0	0,1	0,3	1,4	5,0	18,7	26,0	21,4	15,7	11,4	100,0
Lubelskie	0,3	1,7	3,0	7,3	21,0	30,9	16,9	8,3	5,1	5,5	100,0
Lubuskie	0,2	1,0	1,4	3,9	7,7	21,8	18,6	13,1	15,7	16,6	100,0
Łódzkie	0,1	0,5	0,9	3,0	16,1	27,7	16,9	11,4	11,7	11,7	100,0
Małopolskie	1,9	4,1	4,5	5,6	20,9	35,6	13,2	6,5	4,4	3,3	100,0
Mazowieckie	0,2	0,4	1,1	4,4	16,0	28,2	18,1	14,1	7,8	9,7	100,0
Opolskie	0,1	0,4	0,7	1,3	6,2	19,5	21,9	26,3	18,9	4,7	100,0
Podkarpackie	2,2	7,4	6,7	10,2	19,1	23,9	18,9	5,3	4,0	2,3	100,0
Podlaskie	0,3	1,3	1,9	6,5	17,9	23,7	13,7	12,1	11,8	10,8	100,0
Pomorskie	0,0	0,5	0,5	1,5	7,0	20,5	22,2	19,1	11,9	16,8	100,0
Śląskie	1,0	1,4	1,1	3,5	10,0	26,4	23,8	17,7	10,1	5,0	100,0
Świętokrzyskie	0,4	1,3	3,4	10,0	18,3	35,1	12,6	8,9	5,5	4,5	100,0
Warmińsko-mazurskie	0,1	0,5	0,9	1,8	6,6	15,3	16,0	16,0	17,3	25,5	100,0
Wielkopolskie	0,1	0,2	0,2	1,6	5,1	14,4	24,7	18,3	22,7	12,7	100,0
Zachodniopomorskie	0,1	0,6	0,6	2,2	9,8	28,4	20,9	15,4	11,2	10,8	100,0

Źródło: dane GUS.

3. Integracja pozioma producentów żywca wieprzowego na Podkarpaciu

Znaczne rozdrobnienie produkcji żywca wieprzowego na Podkarpaciu powoduje, że pozycja rynkowa pojedynczego producenta w stosunku do zakładów przetwórczych jest słaba. Poprawy konkurencyjności podkarpackich producentów żywca wieprzowego można upatrywać w procesach integracji poziomej. Dzięki integracji poziomej rolników zwiększa się ich siła przetargowa na rynku, wzrasta opłacalność produkcji, dostęp do informacji rynkowej, możliwość wspólnego inwestowania, efektywniejsze wykorzystanie sprzętu rolniczego, a także łatwiejszy staje się dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania. Działania integracyjne wpływają na poprawę konkurencyjności gospodarstw poprzez dostosowanie produkcji do wymagań rynku, zwłaszcza co do jakości, rytmiczności i wielkości dostaw surowca. Należy podkreślić, że procesy koncentracji, mimo wielu korzyści, rozwijają się w rolnictwie polskim bardzo powoli. Wynika to z wielu barier, wśród których wymieniamy koszty i procedury rejestracji. Koszty transakcyjne związane z przed-

siewzięciem, jakim jest powołanie grupy producenckiej, są postrzegane przez rolników jako wysokie w relacji do spodziewanych korzyści. Nie bez znaczenia są także bariery natury psychologiczno-socjologicznej, wynikające z błędów i obciążeń z przeszłości [Grzelak 2005, s. 205].

W województwie podkarpackim obecnie zarejestrowane są zaledwie dwie grupy producentów żywca wieprzowego: Mieleckie Zrzeszenie Producentów Trzody Chlewnej „TUCZ-BOR” sp. z o.o. oraz Spółdzielnia Producentów Trzody Chlewnej „EKO-TUCZ”. „TUCZ-BOR” sp. z o.o. skupia 43 członków i zajmuje się hodowlą i zbytem trzody chlewnej, „EKO-TUCZ” skupia 37 członków zajmujących się chowem tuczników. Niewielka liczba grup producenckich oraz mała liczba rolników zrzeszonych w grupach może być wynikiem zbyt dużej liczby drobnych producentów rolnych nie zainteresowanych zespołowymi formami działania.

4. Podsumowanie

Pogłowie świń w woj. podkarpackim cechuje się znacznym rozproszeniem. Obserwuje się niewielką koncentrację stad świń w gospodarstwach rolniczych. Przeważają gospodarstwa o małych stadach świń, co niekorzystnie wpływa na ich pozycję rynkową oraz uzyskiwane efekty ekonomiczne. Biorąc pod uwagę wymagania rynku co do ilości, jakości i rytmiczności dostaw żywca wieprzowego, należy stwierdzić, że możliwości produkcji w małej skali są ograniczone. Presja, przed jaką stają gospodarstwa, będzie zmuszała rolników do podjęcia pogłębionych procesów koncentracji. Warto zauważyć, że szansą na produkcję żywca w mniejszej skali jest integracja pozioma rolników poprzez zrzeszanie się w grupy producenckie. Jednak na Podkarpaciu działają zaledwie dwie grupy producenckie zrzeszające niewielu członków. Może to wynikać z tego, że wielu drobnych producentów nie upatrywało w tym do tej pory szansy na poprawę efektywności gospodarowania. Do zintensyfikowania procesu tworzenia grup producenckich może się przyczynić wsparcie finansowe dla grup producentów rolnych ze środków Unii Europejskiej w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Literatura

- Grzelak A., *Procesy integracji poziomej w rolnictwie w Polsce w świetle wyników badań ankietowych*, Prace Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych XLIII, Seria B nr 57, Bydgoszcz 2005.
- Kaluża H., *Strategia bezpiecznej żywności pochodzenia zwierzęcego jako element konkurencyjności na rynku unijnym. Problemy rolnictwa światowego*, t. XI, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004.
- Ruda M., Kusz D., Kusz B., *Charakterystyka zakładów uboju i przetwórstwa żywca wieprzowego funkcjonujących w województwie podkarpackim*, „Trzoda Chlewna” 2000 nr 8-9.

COMPETITIVE POTENTIAL OF THE PORKER PRODUCERS FROM THE PODKARPACIE REGION AGAINST THE BACKGROUND OF NATIONAL PRODUCERS

Summary

It has been found that the headage of pigs in the province of Podkarpace is characterised by significant lack of concentration. Farms with small herds of pigs prevail, which negatively influences their market position and the economic results achieved. A chance for porker production on a smaller scale lies in the horizontal integration of farmers through getting organised into producer groups.